

הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
בהסכמת הרבנים הגאונים: הרב שריה דבליצקי זצ"ל,
ויבדלחט"א הרב אשר וייס
והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
הארות והערות יתקבלו בברכה.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולמן בן הרב ישראל זצ"ל

דברים שנאמרו בכוס של ברכה

(נ"א א') **במתניתא תנא:** עשרה דברים נאמרו בכוס של ברכה: (א) טעון הדחה (מבפנים). (ב) ושטיפה (מבחוץ). (ג) חי. (ומבאר) אמר רב ששת: (מוזגו) בברכת הארץ¹. (ד) ומלא.

(ה) עיטור. (ומבאר) רב יהודה מעטרהו בתלמידים. רב חסדא מעטר ליה בנטלי (בכוסות).

(המשך הברייתא): (ו) ועיטוף. (ומבאר) רב פפא מעטף (בטליתו) ויתיב. רב אסי פריס סודרא על רישיה (כיסוי ראש)².

(ז) נוטלו בשתי ידיו, (ח) ונותנו בימין³.

אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן: ראשונים שאלו: שמאל מהו שתסייע לימין (בשעת ברכה)? (ומסיק) הואיל וראשונים איבעיא להו ולא איפשט להו, אנן נעבד לחומרא (שלא תסייע).

(המשך הברייתא): (ט) ומגביהו מן הקרקע טפח. (י) ונותן עיניו בו (בשעת ברכה). כי היכי דלא נסח דעתיה מיניה.

ויש אומרים אף משגרו במתנה לאנשי ביתו (לאשתו, לשתות ממנו).

אמר רבי יוחנן: אנו לנו אלא ארבעה בלבד: הדחה, שטיפה, חי, ומלא.

1. כן היא גירסת הרי"ף, וכן הגיה הגר"א. וגירסתנו: רב חסדא מעטר ליה בנטלי. אמר רב חנן: ובחי (ומתייחס לעיטור). אמר רב ששת: ובברכת הארץ (וגם מתייחס לעיטור. שלא כגירסת הרי"ף שהמילה חי, היא פתיחת דיון חדש, ורק עליו מתייחס רב ששת).

2. רבינו ירוחם (נתיב טז, ח"ז) כתב דהיינו שנותן סודר על ראשו, שאסור לברך בגילוי הראש. והקשה הב"י (קפגה) א"כ מאי רבותא דברכת המזון! אלא היינו סודר שפורסין על כובעיהם העומדים לפני הגדולים. ובדרכי משה (אות ב) תירץ, דאפילו אותן שאינן מברכין לא ישבו בגילוי הראש. הא בשאר ברכות כהאי גוונא, שרי. ובספר הרוקח (הל' סעודה ס' שכט) כתב בשם פסיקתא, מתעטף ומברך, שאם זרועו מגולה מכסה אותה ומברך, שתהא עליו המצוה באימה.

3. המאירי מונה את "נוטלו בשתי ידיו ונותנו בימין" כדבר אחד, ואת "משגרו לאשתו" כדבר עשירי.

הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
בהסכמת הרבנים הגאונים: הרב שריה דבליצקי זצ"ל,
ויבדלחט"א הרב אשר וייס
והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
הארות והערות יתקבלו בברכה.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

(נ"א ב') אמר רב אסי: אין מסיחין על כוס של ברכה (משאחזו המברך עד שיברך).

גרסינן להלן, פרק אלו דברים (נ"א ב'):

משנה: בא להן יין אחר המזון (לפני ברכת המזון), אם אין שם אלא אותו כוס, בית שמאי אומרים: מברך על היין (אם ירצה, ושותהו), ואחר כך מברך על המזון (שאין ברכת המזון טעונה כוס של ברכה⁴). ובית הלל אומרים: מברך על המזון, ואח"כ מברך על היין (שברכת המזון טעונה כוס של ברכה).

שיטות הראשונים

הגבהת כוס של ברכה טפח: כתב הטור, ומגביהו מן הקרקע טפח אם הוא יושב ע"ג קרקע, דכתיב "כוס ישועות אשא ובשם ה' אקרא". ואם הוא מיסב בשלחנו, מגביהו מעל השלחן טפח⁵. וטעמא, משום שיהא נראה לכל המסובין ויסתכלו בו. וכן פסק השו"ע⁶.

כמה דברים נאמרו בכוס של ברכה: כתב הרא"ש דרבי יוחנן לא בא למעוטי אלא עיטור ועיטוף⁷. וכל הנך רגילין האידינא, אף בפריסת סודר שלא יברך בגילוי הראש, ואין חסר לנו אלא עיטור. **והרמב"ם** לא הזכיר אלא ארבעה של רבי יוחנן. **והגאונים** כתבו שכוס של ברכה צריך עשרה דברים⁸. וכן כתב **המנהיג** בשם **רבינו שמואל**⁹. וכן דעת **רוקח** ו**ראבי"ה**. **והרשב"א** כתב שהארבעה הם חובה והשישה למצוה. ושכן נראה מדברי

4. ובגמרא, נ"ב א', מבואר שיש תנא הסובר שגם בית שמאי סוברים שברכת המזון טעונה כוס.

5. בדפוס וילנא שלפנינו: מגביהו מן הקרקע. ובדק"ס (ע"פ שאילתות, רוקח, ואגודה): ומגביהו מן השולחן טפח. וכן הוא בירושלמי (פ"ז ה"ה): וצריך שתהא ידו גבוהה מן השולחן טפח.

6. או"ח קפג, ד.

7. אבל נתינת ימין מודה דקאמר רבי יוחנן ראשונים שאלו שמאל מהו שתסייע לימין ומסתמא גם במקבלו בשתי ידיו מודה דדריש ליה מקרא שאו ידיכם קודש וברכו וגו' גם במגביהו טפח דדריש ליה מקרא כוס ישועות אשא וכן נותן עיניו מסתברא שלא יסיח דעתו מן הברכה וכן רב נחמן היה רגיל לשגרו לילתא.

8. דלא כרבי יוחנן דלא מצריך עיטוף, אלא כרב פפא ורב אסי דבתראי נינהו, ועבדי עובדא.

9. כיון דחזינן דאמוראי בתראי היו עושין עיטור ועיטוף, הא למדת שכל העשרת דברים יש לנו לעשות. ועוד היום מנהג צרפת בשעת ברכה להיות המברך מתעטף בכסותו או נותן כובע בראשו וכו'.

הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
בהסכמת הרבנים הגאונים: הרב שריה דבליצקי זצ"ל,
ויבדלחט"א הרב אשר וייס
והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
הארות והערות יתקבלו בברכה.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולמן בן הרב ישראל זצ"ל

הראב"ד. וכן כתבו תלמידי רבינו יונה וריטב"א. והשו"ע¹⁰ פסק כרא"ש.

ברכת המזון אם טעונה כוס: דעת מהר"מ מרוטנבורג, רשב"ם, רבנו יונה, ורבנו ירוחם, שברכת המזון טעונה כוס אפילו ביחיד. דעת ר"י וה"ר אלחנן, שאינה טעונה כוס אלא בשלושה. ודעת רי"ף¹¹, רמב"ם, וסמ"ג, שאינה טעונה כוס כלל, אפילו בשלושה (ומש"כ בכמה מקומות כוס של ברכה, הוא למצוה מן המובחר). והביא השו"ע¹² כל הדעות בשם יש אומרים.

מזיגת הכוס: הראשונים דנו ליישב הא דאמרין (נ' ב') מודים חכמים לרבי אליעזר בכוס של ברכה, שאין מברכין עליו עד שיתן לתוכו מים, עם הא דכוס של ברכה צריך שיהיה חי. רי"ף ורמב"ם פירשו, שמניחו חי עד ברכת הארץ, ואז מוזגו¹³. רבינו תם פירש חי, מזוג ולא מזוג, שמוזגו קצת וכשיגיע לברכת הארץ מוזגו כראוי, על חד תלת מיא¹⁴. וכתב הטור שיין שלנו (שהוא חלש) אין צריך מזיגה. רש"י פירש שנותנו לכוס של ברכה חי, ומוזגו בו¹⁵. אי נמי מוציאו מן החבית לשם ברכה חי. ויש מפרשים על הכלי שיהא

10. או"ח קפג, א-ד. ודעת הגר"א (ס"ק ז) כדעת הרשב"א, עיי"ש. וכן כתב ב'מעשה רב': טוב לעטר כוס של ברכת המזון וקידוש והבדלה שיהא שישה כוסות סביב. והוא הדין לכל י' דברים. וד' לעיכובא.

מקורות - גאונים (הו"ד בטור). הרא"ש (ס"ל לה). רמב"ם (הל' ברכות ז, טו). ראב"ד (הו"ד ברשב"א). רבינו יונה (לח א ברי"ף, ד"ה השתא). רשב"א (א"ר יוחנן). ריטב"א (חי', ד"ה א"ר יוחנן; הל' ברכות ח, ג). מנהיג (הל' סעודה). ראב"י (ח"א, מסכת ברכות, ס" קלט; הו"ד באגודה, ברכות פ"ז, ס" קפח). רוקח (הל' סעודה, סוף ס" שכת). אגודה (ס" קפח). וראה שיבולי הלקט (ס"ל קנו) בשם רבינו שלמה.

11. בפרק ערבי פסחים (פסחים קי"ז ב') שנינו: מזוגו לו כוס שלישי אומר עליו ברכת המזון. ומדייק, ש"מ בהמ"ז טעונה כוס. ודחי, ארבעה כסי תקינו רבנן דרך חירות. כל חד וחד, נעביד ביה מצווה (כלומר, ראוי שיעשה בו מצוה. אבל בשאר ימות השנה, לא בעי כוס, שאף כאן אין הכוס בא בשביל בהמ"ז). והובא ברי"ף (פסחים כו א בדפיו). ודייק הר"ן (פסחים, כו א ברי"ף, ד"ה שמעת) מדבריו שפוסק למסקנה שאין ברהמ"ז טעונה כוס (אפילו בזימון בשלושה).

12. או"ח קפב, א. וראה בביאור הגר"א בבירור השיטות. מקורות - רמב"ם (הל' ברכות ז, טו). מהר"ם ורבינו אלחנן (הו"ד בהגהות מיימוניות). הגהות מיימוניות (אות ס). רשב"ם (הו"ד בתוספות). תוספות (פסחים ק"ה ב', ד"ה שמע מינה). רבינו ירוחם (נתיב טז, ח"ז). רבינו יונה (ברכות, לז ב ברי"ף, ד"ה גמ' מודים). רשב"א וריטב"א (נ"ב א', ד"ה ולענין). סמ"ג (עשין כז).

13. להודיע שבח הארץ שיינותיה חזקים וצריך לערב בהם מים רבים. רבינו יונה. ורבינו יונה והרא"ש הקשו על פירוש זה דלישנא דאין מברכין על היין עד שיתן לתוכו מים, משמע שמתחלת הברכה אין מברכין. ועוד, שכיון דמזיגת יין דידהו הוי על חד תלתא מיא, אם כן אין בכוס אלא רובע רביעית, וכיון שכן נמצא חסר הרבה ואנן מלא בעינן!

14. ומזוג ולא מזוג מיקרי שפיר חי, כדאיתא בפ' בן סורר ומורה (ע' א') דקתני דאינו חייב עד שישתה חי, ומוקי לה במזוג ולא מזוג.

15. לאפוקי שלא ימזגנו בכלי אחר, ויתננו בכוס של ברכה.

הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
בהסכמת הרבנים הגאונים: הרב שריה דבליצקי זצ"ל,
ויבדלחט"א הרב אשר וייס
והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
הארות והערות יתקבלו בברכה.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולחן בן הרב ישראל זצ"ל

שלם¹⁶. והשו"ע¹⁷ פסק כר"ף ורמב"ם. והרמ"א הוסיף דברי הטור, ופירוש רש"י.

כוס פגום: אמרינן בירושלמי כוס פגום אין מברכין עליו. טעמו, פגמו. דעת רשב"ם, דדוקא לכתחלה קפיד¹⁸. דעת רבינו יואל דאפילו בדיעבד שאין לו אחר, אין לברך עליו. ומהר"ם מרוטנבורג היה נוהג לברך עליו בשעת הדחק. וכן פסק השו"ע¹⁹.

אם ראוי לצאת על ידי ברכת המזמן: מהר"ם לא היה מברך בלחש עם המזמן. ובשבלי הלקט כתב בשם ה"ר אביגדור, שכל אחד מהמסובין חייב לומר בלחש עם המברך כל ברכה וברכה ואפילו החתימות. וכן יש ללמוד מדברי הרא"ש²⁰. וכן דעת רבינו פרץ. וכן פסק השו"ע²¹.

שאלת שלום באמצע ברכת המזון: כתב בארחות חיים בשם בעל השולחן, לענין לשאול בברכת המזון מפני הכבוד או מפני היראה, דמסתברא דינה כתפילה. וכן כתב האבודרהם בשם ה"ר גרשון בר שלמה²². והביאו השו"ע²³ בשם יש מי שאומר.

למי נותנין כוס של ברכה לברך: אמרינן במסכת סוטה (פרק ואלו נאמרין, ל"ח ב'): אמר

16. ופירושו שלם, כדאיתא בב"ק (נ"ד א'): כלים שבירתן זו היא מיתתן. ואמר נמי בפ' בתרא דמכות (ט"ז ב'): ריסק ט' נמלים, ואחד חי (=שלם) משלימו לכזית, לוקה. רבינו יונה ורא"ש.

17. או"ח קפג,ב. מקורות - ר"ף (לח א בדפיו). רמב"ם (הל' ברכות ז,טו). יש מפרשים (הו"ד ברבינו יונה ורא"ש). רבינו יונה (לז ב בר"ף, ד"ה חי). רא"ש (סי' לה).

18. וטעמו משום דקפיד לכתחלה משמע.

19. או"ח קפב,ז. ויש להעיר שהרמב"ם השמיט דין כוס פגום בדיני כוס של בהמ"ז, והזכירו רק בהלכות קידוש. מקורות - רשב"ם (ערבי פסחים, ק"ו א', ד"ה קפיד). מהר"ם מרוטנבורג (תשב"ץ סי' שיג). רבינו יואל (הו"ד בטור). וראה עוד בהרחבה דיני כוס פגום, ב"נתיבי הלכה" פסחים, פרק עשירי, ק"ו א'.

20. וזה לשונו: ובברכת יוצר וערבית, אני אומר עם שליח צבור בנחת, כי אין אדם יכול לכונן תדיר עם החזן בשתיקה. וגם אם היה אדם מכון לדברי שליח צבור בשתיקה, ובאמצע הברכה פנה לבו לדברים אחרים, הרי הפסיד הברכה, כי הפסיק באמצעיתה. אבל כשאדם קורא בפיו, ואף אם קרא מקצתה בלא כוונה, יצא. עיי"ש עוד.

21. או"ח קפג,ז. מקורות - שיבולי הלקט (סי' קנו). מהר"ם ור"פ (תשב"ץ קטן, סי' שו). רא"ש (שו"ת, כלל ד, סי' ט).

22. שכשם שאינו רשאי להתפלל כי אם בעמידה במקום אחד ולא בהליכה, כך ברכת המזון אינו רשאי לברך אלא מיושב במקום אח, ולא מהלך, ועל כן קשה להפסיק בה. משא"כ בקריאת שמע שיכול לאומרה אפילו מהלך, מעל לבבך ואילך.

23. או"ח קפג,ח. מקורות - ארחות חיים (הל' בהמ"ז, אות נג). אבודרהם (הל' ברכות, סוף שער ראשון, סדר בהמ"ז ופירושה).

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

רבי יהושע בן לוי אין נותנין כוס של ברכה לברך אלא לטוב עין. והביאו הרמ"א²⁴.

שולחן ערוך

(או"ח, הלכות ברכת המזון, סימן קפב)

א. יש אומרים שברכת המזון טעונה כוס אפלו ביחיד, וצריך לחזור עליו, ולא יאכל אם אין לו כוס לברך עליו אם הוא מצפה ואפשר שיהיה לו, אפלו אם צריך לעבר זמן אכילה אחת; ולפי זה אם שנים אוכלים יחד צריך לקחת כל אחד כוס לברכת המזון; ויש אומרים שאינה טעונה כוס אלא בשלשה; ויש אומרים שאינה טעונה כוס כלל, אפלו בשלשה.

הגה: ומכל מקום מצוה מן המבחר לברך על הכוס (ר"ן פרק ערבי פסחים).

ב. כוס ברכת המזון אינו אלא של יין, ולא משאר משקים אפלו קבע סעודתו עליהם; ואם אין יין מצוי באותו מקום והשכר או שאר משקין הוו חמר מדינה, מברכין עליהם, חוץ מן המים.

הגה: ומה שנוהגין במדינות אלו לברך על השכר, אין למחות דהא יש אומרים דאינו טעון כוס כלל, ועוד דהא עקר חמר מדינה הוא שכר וקובעין הסעדה עליו; ואף על גב דיין נמצא בעיר, מכל מקום לא מקרי מצוי לדבר זה, שהוא ביקר ואי אפשר לקנות יין בכל סעדה לברך עליו, אמנם המצוה מן המבחר לברך על יין (דברי עצמו). ויש מדקדקין כשמברכין ביחיד על היין שלא לאחז הכוס בידם, רק מניחין אותו על השלחן לפניהם, ונכון מנהג זה על דרך הקבלה (בית יוסף).

ג. צריך שלא יהא פגום, שאם שתה ממנו, פגמו; אבל אם שפה ממנו לתוך ידו או כלי, אין בכך כלום...

ה. אם החזיר יין של כוס פגום לקנקו, היין שבקנקו כשר, משום דקמא קמא בטיל.

ו. יכולין לתקן כוס פגום על ידי שיוסיפו מעט יין, ואפלו על ידי שיוסיפו עליו מים מתקן.

ז. בשעת הדחק מברכין על כוס פגום.

24. או"ח קפג, ז.

הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
בהסכמת הרבנים הגאונים: הרב שריה דבליצקי זצ"ל,
ויבדלחט"א הרב אשר וייס
והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
הארות והערות יתקבלו בברכה.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

(או"ח, הלכות ברכת המזון, סימן קפג)

א. כוס של בְּרָכָה טֵעוּן הַדָּחָה מִבְּפָנַיִם וּשְׁטִיפָה מִבְּחוּץ; וְאִם הוּא נָקִי וְאֵין בּוֹ שִׁיּוּרֵי כּוֹסוֹת, אֵינּוּ צָרִיךְ.

ב. יִתֵּן הַיַּיִן לְתוֹכוֹ חֵי, עַד שֶׁמִּגִּיעַ לְבִרְכַּת הָאָרֶץ, וְאִז מוֹזְגוֹ לְהוֹדִיעַ שֶׁבַח הָאָרֶץ.

הגה: וַיֵּשׁ אֹמְרִים דָּאֵם הַיַּיִן אֵינּוּ חֲזָק אֵינּוּ צָרִיךְ לְמִזְגוֹ (טור), וְכֵן נוֹהֲגִין בְּאֵלּוֹ הָאָרְצוֹת; וְיוֹצִיאֵנוּ מִן הַחֲבִית לְשֵׁם בְּרָכָה (טור בְּשֵׁם רִש"י); וְנִרְאֶה דְלִדְיָן שָׂאִין לָנוּ הִרְבֵּה יָן, אֵינּוּ צָרִיךְ רַק לְשַׁפְּכוֹ מִן הַקֶּנֶן שֶׁשׁוֹמְרִים בּוֹ הַיַּיִן לְשֵׁם בְּרָכָה וְחֲבִית לְאוֹ דְּוָקָא, וְכֵן נוֹהֲגִין בְּמַדְיִנוֹת אֵלּוֹ. וְכּוֹס שֶׁל בְּרָכָה יִמְלָאֵנוּ שִׁיּהָא מְלֵא עַל כָּל גְּדוּתָיו.

ג. צָרִיךְ לְחַזֵּר אַחֵר כּוֹס שְׁלָם.

ד. מְקַבְּלוּ בְּשִׁתֵּי יָדָיו, וְכִשְׁמַתְחִיל לְבָרֵךְ נוֹטְלוּ בְיַמִּינוֹ, וְלֹא יִסִּיעַ בְּשִׁמְאֵל.

הגה: וְהֵינּוּ דְּוָקָא שְׁלֵא תִּגַּע הַשְּׁמַאֲל בְּכּוֹס, אֲבָל אִם נוֹתֵן הַשְּׁמַאֲל תַּחַת הַיָּמִין, לְסִיעָה, מִתָּר (בֵּית יוֹסֵף בְּשֵׁם שְׁבוּלֵי הַלֵּקֶט).

וּמִגְבִּיהוּ מִהַקְרָקַע טַפַּח, אִם הוּא יּוֹשֵׁב עַל גְּבֵי קְרָקַע; וְאִם הוּא מְסַב בְּשִׁלְחוֹ, מִגְבִּיהוּ מֵעַל הַשִּׁלְחוֹ טַפַּח; וְנוֹתֵן בּוֹ עֵינָיו שְׁלֵא יִסִּיחַ דַּעְתּוֹ.

הגה: וְעַל כֵּן אֵין לוֹקְחִין כּוֹס שְׁפִיו צַר, שֶׁקּוֹרִין גְּלוּק גְּלֵא"ז, לְבָרֵךְ עָלָיו; וּמִשְׁגָּרוּ לְאַשְׁתּוֹ שֶׁתִּשְׁתֶּה מִמֶּנּוּ.

ה. יֵשׁ מִי שְׁאוּמֵר שֶׁאֵם הַמְּבָרֵךְ אֵטֵר, אוֹחֵז הַכּוֹס בְּיַמִּינוֹ שֶׁהוּא שְׁמַאֲל כָּל אָדָם.

ו. מִשְׁנַתְּנוּ לוֹ כּוֹס לְבָרֵךְ לֹא יִשִּׁיחַ הַמְּבָרֵךְ; וְהַמְּסַבִּין אֵין לָהֶם לְהַשִּׁיחַ מִשְׁהַתְּחִיל הַמְּבָרֵךְ, לֹא מִבְּעֵיָא בְּשַׁעַת שֶׁהוּא מְבָרֵךְ, שֶׁצָּרִיכִין לְשַׁמַּע וּלְהַבִּין מֵה שְׁאוּמֵר הַמְּבָרֵךְ, אֲלֵא אִפְלוּ בֵּין בְּרָכָה לְבָרָכָה אֵין לָהֶם לְהַשִּׁיחַ; וְאִם עָבְרוּ וְשָׁחוּ בֵּין בְּרָכָה לְבָרָכָה בְּשַׁעַת שֶׁהַמְּבָרֵךְ שׁוֹתֵק מְעַט, יֵצְאוּ. **הגה:** אִפְלוּ אִם סַח הַמְּבָרֵךְ עֲצָמוֹ, אֲבָל אִם שָׁחוּ בְּשַׁעַת שֶׁהוּא מְבָרֵךְ, לֹא יֵצְאוּ.

ז. נִכּוֹן הַדָּבָר שֶׁכָּל אֶחָד מֵהַמְּסַבִּין יֹאמֵר בְּלַחֵשׁ עִם הַמְּבָרֵךְ כָּל בְּרָכָה וּבְרָכָה, וְאִפְלוּ הַחֲתִימוֹת.

הגה: וְיִקְדִּים לְסִיִּם קֶצֶת קֶדֶם הַמְּבָרֵךְ, כְּדִי שִׁיעֲנֶה אָמוֹ, כְּדִלְעִיל סִי' נ"ט. אֵין נוֹתְנִין כּוֹס שֶׁל בְּרָכָה אֲלֵא לְטוֹב עֵין (גְּמָרָא פָּרַק אֵלּוֹ נְאֻמְרִין).

ח. לְעַנְיָן לְשֶׁאֵל בְּבִרְכַּת הַמְּזוֹן מִפְּנֵי הַיְרָאָה אוֹ מִפְּנֵי הַכְּבוֹד, יֵשׁ מִי שְׁאוּמֵר שְׁדִינָה כְּתַפְּלָה.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

האם צריך לישב בברכה אחרונה

(נ"א ב') אמר רבי אבהו, ואמרי לה **במתניתא תנא**: האוכל ומהלך, מברך (ברכת המזון) מעומד. וכשהוא אוכל מעומד, מברך מיושב. וכשהוא מיסב ואוכל, יושב ומברך.

(ומסיק) והלכתא: בכולהו (בכל האופנים בהם אוכל) יושב ומברך²⁵.

שיטות הראשונים

בירך כשהוא עומד או מהלך: למסקנה, צריך לישב בשעה שמברך. וכתב הרמב"ם דבדיעבד אם בירך כשהוא עומד או כשהוא מהלך, יצא. וכן פסק הרמ"א²⁶.

ישיבה בעת ברכה מעין שלוש: דעת הרמב"ם דברכה מעין שלוש נמי צריך לאומרה מיושב לכתחלה. וכן כתב המרדכי. וכן כתב בשו"ע²⁷ בשם יש אומרים.

ההולך בדרך ואוכל אם צריך לישב ולברך: כתב הרא"ש דמיירי במי שמהלך בביתו ואוכל. אבל המהלך בדרך, לא הזקיקוהו לעמוד יותר מקורא בקריאת שמע ומתפלל, לפי שאין דעתו מיושבת עליו אם יאחר דרכו. וכן כתבו **כלבו וארחות חיים** בשם **תוספות**. וכתבו שיש מן הגאונים שהחמירו בזה²⁸. והשו"ע²⁹ פסק כרא"ש.

25. עיין הערה להלן, נ"ג ב', סוגיית אכל ושכח ולא בירך אם צריך לחזור למקומו.

26. או"ח קפג,ט. וכן כתב ב"י. מקורות - רמב"ם (הל' ברכות ד,א).

27. או"ח קפג,י. וכתב הגר"א (ס"ק כד) **שהרמב"ם לשיטתו** שגם ברכה מעין שלוש צריך לחזור למקומו ולישב שם ולברך. ומדמה הרמב"ם דין ישיבה לדין שיחזור למקומו. ועיין רמב"ם שכלל שני הדינים, ישיבה, וחזרה למקומו, משום שסובר שדיניהם שוים. ועיין להלן, סו"פ שמיני, נ"ג ב', סוגיית מי שאכל ושכח ולא בירך, האם צריך לחזור למקומו ולברך. **ושם מבואר שדעת הרא"ש שדווקא מיני דגן ופת, טעונים ברכה במקומם לכתחילה. ושכן הכריע הגר"א, עיי"ש. מקורות - רמב"ם (הל' ברכות ד,א). מרדכי (סי' קפד).**

28. ואמרו שאין לברך ברכת המזון לעולם אם לא מיושב, לפי שהיא מן התורה החמירו בה שצריך לישב במקומו, כמו שאמרו בפסוק ראשון של קריאת שמע, (ולדבריהם) אם אוכל והוא רוכב, צריך להעמיד הבהמה עד שיברך ג' ברכות, לפי שרוכב כמהלך דמי (קידושין ל"ג ב').

29. או"ח קפג,יא. וביאר הגר"א (ס"ק כה) כמו בתפילה, ל' א', היה יושב על החמור וכו' רבי אומר: בין כך ובין כך יושב ויתפלל לפי שאין דעתו מיושבת עליו. והלכה כרבי (ושם עיקר הדין להתפלל מעומד, ובדרך אינו צריך). והוא הדין בברכת המזון. מקורות - רא"ש (סי' לו). כלבו (סי' כה). ארחות חיים (הל' ברכת המזון, אות מה).

הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
בהסכמת הרבנים הגאונים: הרב שריה דבליצקי זצ"ל,
ויבדלחט"א הרב אשר וייס
והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
הארות והערות יתקבלו בברכה.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולמן בן הרב ישראל זצ"ל

ברכת המזון בהסיבה: **בברייתא** כתוב: וכשהוא מיסב ואוכל, יושב ומברך. וכן כתב **המאירי**, שאם אכל בהסבה, מפסיק הסיבה, ומברך בישיבה דרך אימה ויראה. **ובארחות חיים** כתב, שלא יברך כשהוא מיסב דרך גאווה, אלא יברך דרך הסיבה דרך כבוד ואימה. ובסוף דבריו הביא **ירושלמי**: אכל יושב, יושב ומברך. אכל מיסב, מתעטף ומברך, וכתב: נראה מזה שיכול לברך כשהוא מיסב. **והשו"ע**³⁰ סתם **כברייתא**, שלא יהא מיסב ומברך.

שולחן ערוך

(או"ח, הלכות ברכת המזון, סימן קפג)

ט. צריך לישב בפעם שמברך, בין אם היה הולך בביתו כשאוכל, או עומד או מסב, כשמגיע לברך צריך לישב, כדי שיוכל לכון יותר; וגם לא יהא מסב, שהוא דרך גאווה; אלא יושב באימה.
הגה: נראה לי דלאו דוקא המברך, אלא הוא הדין כל המסבין לא ישובו בקלות ראש אלא באימה; מיהו אם לא עשה כן, אפלו ברוך מהלך, בדיעבד יצא (רמב"ם פ"ד).
י. יש אומרים שגם ברכת מעין שלש צריך לאמרה מישוב.
יא. אם היה מהלך בדרך ואוכל, אינו צריך לישב ולברך לפי שאין דעתו מישבת עליו.

הדרן עלך שלושה שאכלו

30. או"ח קפגט. וראה 'עיניים למשפט' שכתב שלא כל הסיבה שווה. וצריך להימנע מהסיבה דרך גאווה, אלא יברך בהסיבה דרך כבוד (כפי שמשמע גם בדברי הארחות חיים). וצ"ב. מקורות - ירושלמי (ברכות פ"ז ה"ה). ארחות חיים (הלכות ברכת המזון, אות מה).

הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
בהסכמת הרבנים הגאונים: הרב שריה דבליצקי זצ"ל,
ויבדלחט"א הרב אשר וייס
והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
הארות והערות יתקבלו בברכה.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולמן בן הרב ישראל זצ"ל

פרק שמיני

אלו דברים

מחלוקות בית שמאי ובית הלל בדברים שבסעודה

ברכת הקידוש בערב שבת

(נ"א ב') משנה: אלו דברים שבין בית שמאי ובין בית הלל בסעודה:

בית שמאי אומרים: מברך על היום (בקידוש) ואח"כ מברך על היין (בורא פרי הגפן).

ובית הלל אומרים: מברך על היין ואחר כך מברך על היום.

תנו רבנן: דברים שבין בית שמאי ובית הלל בסעודה:

בית שמאי אומרים: מברך על היום ואחר כך מברך על היין, שהיום גורם ליין שיבוא, (וסיבה נוספת) וכבר קדש היום (משקיבלו עליו, או מצאת הכוכבים), ועדיין יין לא בא (לשולחן. וכשם שקודם לכניסה, כך קודם לברכה).

ובית הלל אומרים: מברך על היין ואחר כך מברך על היום, שהיין גורם לקדושה שתאמר³⁴. דבר אחר: ברכת היין תדירה וברכת היום אינה תדירה. תדיר ושאינו תדיר, תדיר קודם. והלכה כדברי בית הלל.

שולחן ערוך

(או"ח, הלכות שבת, סימן רעא)

י. מקדש על כוס מלא יין שלא יהיה פגום, וטעון כל מה שטעון כוס של ברכת המזון, ואומר ויכלו מעמד, ואחר כך אומר בורא פרי הגפן ואחר כך קדוש...

31. שאם אין יין לא מקדשין. והמקדש על הפת, גם הוא במקום יין וברכת הפת קודמת. רש"י.

הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
בהסכמת הרבנים הגאונים: הרב שריה דבליצקי זצ"ל,
ויבדלחט"א הרב אשר וייס
והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
הארות והערות יתקבלו בברכה.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

סדר הקדימות בנטילת ידיים ומזיגת הכוס

(נ"א ב') בית שמאי אומרים: נוטלין לידיים ואח"כ מוזגין את הכוס (ומקדשים לפני המוציא. וכפי שמבאר בברייתא, נ"ב א', משום שסוברים אסור להשתמש בכלי שנטמאו אחוריו במשקין. ואם ימזוג לכוס לפני נט"י, שמא ייטמא הכלי).

ובית הלל אומרים: מוזגין את הכוס (מקדשים ושותים) ואח"כ נוטלין לידיים (לסעודה. וכפי שמבאר שם בברייתא, משום שסוברים מותר להשתמש בכלי שנטמאו אחוריו במשקין. ועוד, משום שתיכף לנטילת ידיים, סעודה. ומזיגת הכוס הוי הפסק).

שיטות הראשונים

האם נוטלים לידיים לפני הקידוש: דעת רי"ף, רמב"ם, ורי"ד, שמחלוקת בית שמאי ובית הלל בכוס של קידוש בשבתות וימים טובים. והלכה כבית הלל, דנטילת ידיים אחר קידוש. ודעת הרבה ראשונים שאף לכתחילה יכול ליטול קודם קידוש. ומבארים המשנה כרש"י, דמיירי בחול, וביין שלפני המזון³². והשו"ע³³ פסק כרי"ף ורמב"ם. והרמ"א פסק שלכתחילה יטול קודם קידוש, ושאין לשנות^{34, 35}.

שולחן ערוך

(או"ח, הלכות שבת, סימן רעא)

יב. אַחַר שֶׁקִּדַּשׁ עַל כּוֹס, נוֹטֵל יָדָיו וּמְבַרְךָ עַל נְטִילַת יָדַיִם וְאִם נָטַל יָדָיו קֹדֶם קִדּוּשׁ גָּלִי

32. וביום חול יש לחוש שאם יטול ידיו תחילה, לפעמים יתעסק בשאר צרכים ולא יאכל לאלתר, ואתי לאסוחי דעתיה; אבל בשבת, השלחן ערוך וליכא למיחש להכי. ר"ת (הו"ד בתוספות ורא"ש פסחים).

33. או"ח רעא, יב. מקורות - רמב"ם (הל' שבת כטו). רי"ד (שו"ת, סי' מב). רשב"א (שו"ת ח"א סי' קפח). רא"ש (פסחים יטז). תוספות (פסחים ק"ו ב', ד"ה זימנין).

34. דסבירא ליה דאין הקידוש מקרי הפסק כיון שהוא צורך סעודה, ולכך יקדש על היין וישתה הכוס ואח"כ יברך המוציא ויבצע הפת. וכיון דאינו הפסק ס"ל לרמ"א דטוב לנהוג כן לכתחילה, משום דכשאיין לו יין ומקדש על הפת בעל כרחו צריך ליטול ידיו קודם הקידוש, ועל כן טוב לנהוג כן תמיד באופן אחד. משנ"ב (ס"ק סא). וכתב המשנ"ב (ס"ק סב) שכמה אחרונים, והגר"א בכללם, כתבו דטפי עדיף לכתחילה לקדש על היין קודם נטילת ידיים, וכדעת המחבר.

35. שורש הסוגיא, והמחלוקת להלכה לגבי נטילת ידיים קודם קידוש בשבת, ראה בהרחבה ב"נתיבי הלכה" למסכת פסחים, ק"ו א', הנוטל ידיו לא יקדש.

בעזהש"ת

כ"ח שבט תש"פ
מסכת: **ברכות** | פרק: **ח'**
דף: **נ"א**

נתיבי הלכה - הדף היומי
השתלשלות ההלכה מהדף
עד השולחן ערוך

הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
בהסכמת הרבנים הגאונים: הרב שריה דבליצקי זצ"ל,
ויבדלחט"א הרב אשר וייס
והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
הארות והערות יתקבלו בברכה.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולמן בן הרב ישראל זצ"ל

דעתיה דריפתא חביבא ליה, לא יקדש על היין אלא על הפת.

הגה: ויש אומרים דלכתחלה יש לטל ידיו קדם הקדוש ולקדש על היין (הרא"ש ומרדכי פרק ערבי פסחים ורשב"א והגה"מ פכ"ט, וטור). וכן המנהג פשוט במדינות אלו ואין לשנות רק בליל פסח, כמו שיתבאר סי' תע"ג.